

ЦРНОГОРКА.

ПРИЛОГ „ЦРНОГОРЦУ“ ЗА ЗАБАВУ, КЊИЖЕВНОСТ И ПОУКУ.

БРОЈ 10.

ЦЕТИЊЕ 18. СЕПТЕМБРА 1871.

ГОД. I.

О СВЕЧАНОМ КРШТЕЊУ ЦРНОГОРСКОГ НАСЉЕДНИКА

На Цетињу 8. Септембра 1871.

„Да воскреснетъ Црѣдъ, и расточатъсѣ врази ѿгвѣ...“
Псал. LXXVII. ст. 1.

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE
DURĐE
CRNOJEVIĆ

„Нека Бог васкрсне, и нека врагъ врази! —
„Крв се с крви сплије, род се с родом веже,
„Рука руци лети, срце к срцу пада,
„У грудима златна промишља нада,
„Све на добро слути, све к бољему си јеси,
„Свако брацко њедро тврда вјера јеси,
„Да ће збога света свез Словенског роду,
„Извојавит скоро жуђену слободу,
„Да ће чедик-зидох љубав нас огранит,
„И Сиона иштер на врх нас посадит! — „

Радостан је вес'о: то му чедо мило,
Уздавину тврду, ступ и десно крило;
Цар, краљ и слободан, — Цар Словенски, који
Ке'ото над свом свјет Словенства стоји;
Цар, прѣглетъ стари ове дичне горе
Гђе духови храбри у слободи зоре: —
При свештеној бањи у шарузиј прина,
Духовног се она стеже дужностима;
На одста Цар ће, да св царски брине,
Да му синав славом и величјем сине. —

„Ваку Хивну“ данас Црногорци поје,
Што га грло носи, из два душе своје;
Радостан је, вес'о: Нашљедника стека,
Нашљедника првога, павон четир' в'јека,
Које брацка грла, — св Јадранског мора,
С Балтика, с Дунава, с Нила и с Босфора,
С Темесе, и с далека краја Америке, —
Од изкренга чувства шиллаху усилке,
Да га Бог подржи, да Бог нам га створи,
Свештетељем роду, ког тврдиство мор! —

„Нека Бог васкрсне, и нека гни врази! — „
Све су браће ово душевни изрази:
Браће, којој брацка осјећања голс;
Браће, која жезе спаса и слободе;
Браће, која с братох, и на овом шпру
Дивнога весеља, тонѣ се у вире,
Једнодушно вапе: „Да Бог живи драги,
„Кнеза и Кнегињу, у срећи и слаги!
„Живи оца Цара! живи Нашљедника!
„Свему роду да је: понос, слава, дика! — „

J. Сундечић.

КО ЈЕ МУДРИЈИ ?

(Из друге књиге „Хивад у један дан на истоку“ од Ф. Бодештага.)

Пошто је генерал Паскевић освојио пашалук Ахалзих оставише скоро сви Турци пријестолницу и населише се у Анатолију, а мјесто Турака населише се опет Јерменци, којијема је као Хришћанима било милије да су под рускијем царом, него под господарством турскога намјесника.

Међу неколицином Турака, што осташе у Ахалзиху био је најзнатији Омар-Ефенди, научењак, који је имао своје пољско добарце у селу Адигиону близу пријестолнице. Које то, које опет милост руске владе и задржаше га, да се не псели.

Мирза Шафи, мудрац од Ђенде хвалио ми је мудрост Омар-Ефендије још у почетку кад смо се познали. Мирза је обично хвалио људе по удаљености њиховој или по томе, колико су они њега поштовали.

Његовој школи мудрости није ни малошкодило, што је хвалио Абас-Кули-Кана, који је живио у Баку, на каспијској мору, или Омар-Ефендију, који је у пустињи адигијонској пјепао о славујима и ружичама. Чак се и у Тифлису морао је ружичи, јер су они сматрали за мудрију од њега, што су се дакле надигацили с њиме.

Кад сам један пут запитао Мирза Шафију како се то слаже с начелима његовијема, што се дружи са толкијем поповима и научењацима из секте Сунита као и из секте Шита, они ми одговори:

„Како непаметно зборити, младјку! Шта се тичу мене секте вјероизикаске разлике? Свако стадо хоће свога пастира и свака општина свога пона. Сваки ради по својем начину, јер човјек хоће да живи. Мудраци се морију управљати више по људима, него људе по мудрацима, јер људа има више, а мудраца мање. Трговац хвали своју робу и људи купују што им треба; мула узноси сладости раја и људи пјерују у оно што им треба. А када би трговац рекао: моја роба неваља — он би постао просјак и одбио би људе од себе. А људи не би за то нишли голи, него би узимали робу од другижех трговаца.

И када би мула рекао: моја је наука лажна — будале би га камењем засули и узели би другога на његово мјесто. А што више пристаје уз људости њихове, у толико више држаје га за мудрија. Веома полако продрје истина у човјека. Сјеме полако ниче и доноси плода.

Али зар да се свијећа не ужиже за то, што сунце ноћу не сјаји? Зар да разум одбацујемо за то, што мора да живи на рачун безумља? Шта вели Сади: — „Зар да лијепу свијетлост небеску осућујемо за то, што слијепи мшвени не могу да подносе зраке сунчане? Боље је да сви слијепи мшвени ослијепају, него да се за то помрачи сунце!“

* * *

Још у почетку састанка мога са Мирза Шафијом он је писао Омар-Ефендији: да се у Тифлису налази један млади Алим са запада, који се у њега учи мудрости, па који ће доципије доћи и Омар-Ефендији, да учи његове изреке мудрости. И тако не само да је било познато мудрацу од Адигијона, да сам ја у Тифлису, него се то рашчупало у цијелој околини. Уважење Омар-Ефендије је с тијем јаво порасло, од како се чуло, да чак са запада долазе, да чују његову мудрост.

Када сам дошао у Ахалзих, чух да је Омар-Ефенди још прије неколико нећеља оставио варош и отишао у свој љетиникован у Адигиону. И прије него што сам се кренуо унутрашњост пашалука, послао сам гласника мудрацу, да му јави, да сам узео путнички штап и даћу доћи к њему.

Браћо моје из Абас-Тушана пађем одговор Омар-Ефендије у којем ми своје срце и свој разум пред поге полагаје и изјављује, да праг куће његове уздише за срећом, да га додирну поге моје.

Један руски официр, који је службено путовао у унутрашњост пендин ми, да заједно путујемо до Адигиона. Мој послужитељ, Ђорђе молио ме је опет да допустим, да поведе Јусуфа, нашега дошањина, и још неке сроднике. И тако је наше друштво са козачком иратином сачињавало лијепу коњаничку чету.

Од многојех села, кроз која смо проишли, заслужује да споменемо Сухлине и то због своје величине и својижех лијепијех цалија. Турци, који су нас обилазили, морали су јавити у Адигиону да долази један караван, јер још прије, него што смо дошли у село, изишли су пред нас вјесници Омар-Ефендије и простираху ћилиме пред нама, и пудеше нас млијеком и слаткијем воћем.

И колико улазе бјеху блатне и нечисте, и колико нас нападаше лајањем цијелај војска паса, опет дођосмо у вече сретно у кућу Омар-Ефендије. И на крову и на балкону био

је мноштво људи. Ту стојаху и пјевачи да нас са пјесмом и свирком поздраве.

Пошто нас Омар-Есендл ис народном обичају поздрави ставивши руку на срце и на чело, окрене се к мени рече: „Нека твоје стопе прати срећа! Моја је кућа твоја кућа! Твоје су жеље мени заповјед!“ Осим тога звијесмо још мноштво ласкавијех ријечи:

„Шта каже Тогрул-Бен-Арслан! — пови-че мудрац. — „лице госта мога усхити ме тако, да ми је срце прекипило радошћу.“

„Шта каже Физузи! — одговорих ја —, И тако додох ја бједи путник к теби као кап воде, која се улијева у океан!“

Пјесма и сврка међутим престаташе. (Наставиће се.)

НЕСРЕТНИЦА.

Приповијетка од Ивана Тургенева.

(Наставак.)

Још истога дана звао је Иван Матвајић Рача к себи и претио му је штапом називајући га шитковом и доповом, јер је хтео да утаји њеке повце. Но на томе је и остало. Из службе га није отпустио, али Рач је одржао своју пријетву према мени.

Међутим промјени се јако Иван Матвајић. Почео је јако онадати. Никуда није излазио и одбацио је сваке забаве. По њекад екупно би своје мужике у својој дворани или пред кућом, па их онда држећи средњи прст у руци с балкона опјеле ријечима поздравно: „Ви сте задовољни с мојим изредом а ја с вашијем трудом. То ми је мило. Ми смо сви браћа; од природе смо једнаки. Напиши у ваше здравље!“ И музички се сви поклоне. На земљу нијесу смјели пасти. То им је било строго заповишено.

Према мени остао је исти, само много учтивши. Кад год би доша к њему, увијек би устао, и ако с напрезаним, а при одласку увијек би ме испратио до врата. Није ме више звао ни „Сузаном,“ него „госпођицом!“

Иван Матвајић очевидно је пропадио здрављем. Увиђајући и сам то, позвао је из Петрограда свога брата, с којим не бјеше у никаквој вези за пуних двадесет година. А он му је био једини наследишник. Послије три неђеље умре, али напрасно поћу као и моја мајка. Ујутру ме је одвео Рач к њему, ја сам га видјела страшно, мртва, дрекнула сам и — побјегла. Прије смрти звао ме је још кесби. Лјубео ме је примио, али ме пешћеде „ћерком“ назвати. То ми бјеше јако тешко, али сам ћутала. Нијесам га хтјела потејхати, да је он отац мој, да неби помислио, да ја стидјем што потражујем. Новос и стид не дадоше ми. А ни он ције некао проштења од мене. На души му је био један гријех што је упропастио мајку моју, некако и други због мене — ја му не праштам.

Четрпајест дана чекасмо на долазак новoga господара, Семена Матвајића Колтовскоја. Он је био поручио, да се не дира и непромјењује ништа, догод он не дође. Сва врата бјеху заључана и запечаћена. Мужичи њаху са соборном главом. Свак пачегиваше нестрпљиво промјену. И ја сам наједан пут добила међу важност, шта више постала сам прво лице у кући. И прије су ме звали госпођицом, али сада сам много већом важношћу. Међу собом говораху људи: „Стари господин умро је напрасно, није се ни исповједио, али није могућно, да није оставио тестамент.“ На и Рач промјенио се према мени. Истипа није ми указивао своју доброту и пријатељство, јер је знао да ме не може преварити, али на лицу показиваше одадост, као да би хтео рећи: „гле, ја ти се покоравам!“ Сви су ми се удварали, сви су гледали да ми угоде; нијесам знала шта да радим, и мислила сам се само, како људи неуврћаху, да ме с њима само више. Најзад дође и Семен Матвајић.

Он је био бар десет година млађи од Ивана и са свијем друге нарави. Живио је у Петрограду и имао је велико знање. Био је ожениен, али је остао рано удовац и имао је само једнога сина. Семен је био у лицу много налик своје брату, али је мањи и дељеи. Очи је имао онако него црне и свијетле, али увијек влажне. Усне му бјеху црвене и дебеле. Још се разликовао од свога брата, којера је францускијем филозофом или чудњаком звао, и у томе, што је он само руски говорио и то гласно и тешко. Сваком приликом гласно се смијао и онда би му дошае очи са свијем маје.

Он је врло живо предузео све послове своје, изтраживао је све и од свакога је тражио тачан рачун. Одмах сјутра дан позвао је свештеника, да свете водицу у кући, да би, као што он говори, „изгнао дух волтерев и јакобиначки.“ Већ првијех дана изгубише неки љубимци Ивана Матвајића своје службе, један је био прогнан чак у Сиберију, а други њеки су кажњени тјелесно. И сам стари собин послужитељ, који је био пореклом Турчин, а го-

врно је француски и био је дарован Ивану Матвајићу од покојнога маршала Каменског, морао је за двадесет и четири уре оставити земљу, да другима не даје рђав примјер.

Семен Матвајић био је строг господар и многи су се са жалашћу сјећали свога покојног господара. „Док је био жив наш Иван Матвајић,“ рече један пут један стари чиновник у мојем присуству, „имали смо само једну бригау, да му роба буде чиста, да камере све миреше, и да се у предсобљу не чује ни муха — то прије свега. Но сад је са свијем другчије, сад је боље умријети!“

Тако исто брзо се промијенуо и мој положај, т. ј. онај, у којем сам за неколико дана била и против моје воље. Међу артијима Ивана Матвајића није се нашао тестаменат, па ни једне ријечнице, која би за мене добра била. Због тога одступили одмах сви од мене. О Рачу нећу ни да говорим, него и сви други дутине се на мене и гледаху да осјетим гњев њихов као да сам их ја преварила. Једном, у нећелу, баш послје службе божје, на коју је Семен увијек ишао и обично у олтару стојао, зовне ме Семен к себи. До тога дана само сам га узгред видила, а он се ницане, као да ме и не пријегђује. Привио ме је у своје кабинету. Стајаше код престола у Кудини форми са двије звијезде. Ја сам остала код врата. Срце ми је јако кудало од страха и још његова не обичнога осјећања, које ме угушиваше.

— Желно сам да вас видим, млада ђевојко,“ рече Семен Матвајић, и гледаше ме од цете до главе, што ме је јако дирнуло. Жедно сам да вас видим и да вам кажем, да вам желим бити користан.“ Затим настави вишијем гласом: „Наравно ви незнаете законита потраживања, но као... читатељка мога брага можете се поуздати у мене. Ја сам увјерен о вашој доброту. Г. Рач, ваш очу, добио је од мене нужна упуства. Осим тога морам примјетити, да ми је ваше лијепо лице залога нашега пlemenитогa духа.“

Семен се на један пуг грохотом засмјеше, а ја — не могу рећи, да сам се нашала увријеђена, али сам с тугом осјетила да сам — јадно сироче. Семен Матвајић приђе столу и извади из чекмедета један заветај банака и тури ми у руку.

— Узмите ово за плге, а ја вас нећу ни од сад заборавити. драго ђевојче, а сад с богом и будите добри!“

Уздех банке и не знајући како, а тако

би узела и све што би ми пружио. А када сам дошла у камару, сјела сам на постељу и дуго сам плакала. Банке сам спустила на тле. Ту их је нашао Рач, питао ме је шта ћу с тијем и узео их је к себи.

И његов се положај јако промијенуо. Послје неколико разговора са Семеном Матвајићем за добио је са свијем његово повјерење и постао је први управитељ добара. Од то доба постао је весело и почео се онако смјјати. Испочетка је подражавао Семену а послје му је то прешло у обичај. У исто вријеме постао је и руски родољуб. Семен је полагао много на народност, знао се прављењем Русом, испљевао је њемачко одјело, али га је за то ипак носио, а тако исто избацио је и дотадашња јела, на која је Иван много трошио и увео је руска. Но он није дуго остао на добру. Он се опет вратио у Петроград, и моме очуху дао је не ограничену власт.

Сад је настало жалостно вријеме за мене. Једину забаву наша сам у музици и њој сам се са свијем одала. Срећом Рач је био у великом послу, по за то ми је ипак показивао, да не дрзи, и да ми неће опростити што сам одбио молбу његову. Он је радио да осјетим моћ његову. Морала сам увијек његове дугачке и неистините извјештаје за Семена чисто преципитивати и безбројне погрбијешке поправљати да сам га морала безуслвно слушати и слушати сам га. Уријетво ми је, да ће ме он укротити и умекнати као памук. „Какви су то бунтовнички погледи!“ викнуо би на мене и дупнуо би руком о сто. „Ви мислите, што ћутите као овчица, да онда имате и право... али не, ви се морате и понашати као овчица према мени.“

Моје је стање било све теже, неспособно. Огорчиње постајаше све веће. Необични терет притискиваше ми срце. Ноћу немогах спаваати. Устајала сам често и онако у мраку који је био око мене и у мени, смшљала сам страховите мисли. Долзак Семена Матвајића уми ми дуго мисли.

Није га нико очекивао, јер је била већ у велике јесен. Но на скоро дознадо смо, да је он службу са свијем напустио. Он се надао да ће добити Александра Невскога орден првога реда, па га није добио. И тако не задовољап с владом, која неуважаваше његове способности и заслуге, незадовољап са вишијем кругом друштва, које га слабо уважаваше, научи да се настани на своје добро и ода се свијем пољском раду. (Наставиће се.)